

Από την
**ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
Ε. ΜΠΟΥΣΙΟΥ**

ΕΝΝΟΙΑ διαστρεβλωμένη και παρεξηγημένη στον τόπο μας, ο φιλελευθερισμός έχει κερδίσει έναν συνεπή μελετητή στο πρόσωπο του Αριστείδη Χατζή. Το νέο του βιβλίο με τον εύλογο τίτλο «Φιλελευθερισμός» απευθύνεται ταυτόχρονα σε ειδικούς, αλλά και σε ανήσυχους αναγνώστες που θέλουν να γνωρίσουν τον φιλελευθερισμό με ερωτήματα όπως: Τι σημαίνει ο φιλελευθερισμός σήμερα; Γιατί λύνει προβλήματα; Πόσο φιλελευθερισμό (αν)έχουμε στην Ελλάδα και αλλού; Με αυτή την έννοια, το βιβλίο στέκει και ως εκλαϊκευμένο βοήθημα πατριδογνωσίας, καθώς ο φιλελευθερισμός αποτέλεσε μια από τις κινητήριες δυνάμεις για την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Επειδή αναφέρεται εκτενώς στην ιστορία του φιλελευθερισμού, ενθαρρύνει τον ιστορικό να μιλήσει για το βιβλίο μιλώντας για την ιστορία της ιδέας.

Ιστορία

Ως γνωστόν, ως φιλοσοφική πηγή μιας πολιτικής ιδεολογίας, ο φιλελευθερισμός ξεκίνησε δυναμικά τον 17ο-18ο αιώνα στη Βρετανία, για να διαχυθεί αργότερα στην ηπειρωτική Ευρώπη και να διαποτίσει τις ΗΠΑ. Εκεί η ηγεμονία του γλίτωσε τους Αμερικανούς από τους σκοτεινούς «-ισμούς» που έζησε η Ευρώπη στον 20ό αιώνα, τόσο από τη Δεξιά όσο και από την Αριστερά, ενώ τους προσπόρισε τα απαραίτητα πνευματικά, ηθικά και υλικά εφόδια ώστε να απαλλάξουν τους Ευρωπαίους από αυτούς τους «-ισμούς» σε δύο Παγκοσμίους Πολέμους και στον Ψυχρό Πόλεμο.

Ο φιλελευθερισμός αποσκοπούσε να απελευθερώσει τον άνθρωπο από τα δεσμά του Μεσαίωνα: τη βασιλεία, τη θεοκρατία, τη φεουδαρχία, τη μία και μοναδική αλήθεια. Όλες οι αλυσίδες εκπορεύονταν από την παραδοχή ότι οι άνθρωποι δεν γεννιούνται ίσοι, γιατί κάποιοι ήταν εκ γενετής ή κληρονομικά προικισμένοι με τη Θεία Χάρη. Πρώτος ο προτεσταντισμός γκρέμισε την ελέω Θεού αυθεντία διακηρύσσοντας ότι ο Θεός χαρίζει σε όλους τους ανθρώπους ένα βαρύ δικαίωμα: την ελεύθερη βούληση. Πάνω σε αυτό το υπόβαθρο, ο Διαφωτισμός μεταμόρφωσε τον άνθρωπο και την πολιτική με δύο επαναστασιακές πνευματικές συλλήψεις: τον ορθολογισμό και την ισονομία. Κοινός παρονομαστής έγινε το αξίωμα ότι όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ίσοι με αναπαλλοτρίωτα ατομικά δικαιώματα στη ζωή, στην ελευθερία και στην ιδιοκτησία. Αυτές οι αρχές θε-

Τι είναι στην πραγματικότητα ο φιλελευθερισμός

Από τη Βρετανία του 18ου αιώνα, η φιλελεύθερη ιδεολογία όρισε τον τρόπο συγκρότησης των Δυτικών δημοκρατιών - μεταξύ των οποίων και του νεότερου ελληνικού κράτους

μελίσσαν το προίμιο του αγέραστου φιλελεύθερου αμερικανικού Συντάγματος και κυμάτισαν πάνω από την Ευρώπη της Γαλλικής Επανάστασης, δίπλα στο παλιότερο χριστιανικό ιδανικό της αδελφότητας.

Οι φιλελεύθερες αξίες γέννησαν ό,τι σερβώσατε στις σύγχρονες Δυτικές δημοκρατίες: από την κλασική, αξέπρασπη διάκριση των εξουσιών έως το μεταγενέστε-

θός κάτι τέτοιο καθυγάζει τις κοινωνικές ανισότητες.

Η ανισότητα και η φτώχεια απασχολούν τον Αριστέιδη Χατζή. Χρώνει όμως την ευθύνη στις αποτυχίες κυρίως της πολιτικής, λιγότερο της αγοράς, την οποία δε αποχωρίζει από τα συμφέροντα των επιχειρήσεων που στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό. Ως γνήσιος φιλελεύθερος, επιμένει στα θετικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποι-

το μέλλον της Ευρώπης καταλήγει στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Και τότε το μέλλον αναζητήθηκε σε φιλελεύθερες και ανθρωπιστικές αξίες που είχαν καιπατήσει ο ολοκληρωτισμός και οι επαναστάσεις κατά των ευχαριστημένων ελίτ - φαινόμενα που δεν επιμήτερον παρόμοια λάθη στις σημερινές ελίτ.

Η ανάλυση του Αριστέιδη Χατζή δεν εμπνέει ορθιά, αλλά παραπέμπει σε μια συνθήκη αναγκαία για

Άβολες αλήθειες

Αν όντως, όπως δείχνουν πρόσφατες έρευνες, η κρίση στην Ελλάδα διαβρώνει τον φόβο προς τον φιλελευθερισμό, εφόσον χάθηκαν η τεχνητή ευμάρεια και η θαλπωρή του Δημοσίου, επιστήμονες σαν τον Αριστέιδη Χατζή πρέπει να αισθάνονται δικαιωμένοι για τη διαχρονική επιμονή τους σε αξίες που είτε αγνοούνταν είτε χρησιμοποιούνταν εργαλειακά. Ο τι χειρότερο

Ο Τζορτζ Ουόσιγκτον, πρώτος πρόεδρος των ΗΠΑ, κατά τη συνολολόγηση του αμερικανικού Συντάγματος, στη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ, το 1787, σε απεικόνιση της εποχής. Πρότυπο φιλελεύθερου Συντάγματος, το αμερικανικό Σύνταγμα που όρισε τους κανόνες της ένωσης των Πολιτειών της Αμερικής βασίστηκε στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Η κεντρική κυβέρνηση αποφασίζει για την οικονομία, την άμυνα και την εξωτερική πολιτική. Οι Πολιτείες ρυθμίζουν μόνες τους ζητήματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Δικαιοσύνης, Εκπαίδευσης και αστυνόμευσης. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από το Κογκρέσο μέσω της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων.

ρο υπόδειγμα του κράτους δικαίου και την πιο πρόσφατη κατάκτηση, τη δημοκρατία, από θεολογική άποψη. Τον καπιταλισμό, λιγότερο ή περισσότερο ρυθμιζόμενο, από οικονομική άποψη. Το ελεύθερο άτομο με ατομική ευθύνη, από ανθρωπολογική άποψη.

Ανισότητες

Ο Αριστέιδης Χατζής τονίζει επιπλέον τη σημασία της δικαιοσύνης για τη λειτουργία του φιλελευθερισμού ανατρέχοντας στους μεγάλους θεωρητικούς: από τον Τζον Λοκ μέχρι τον Τζον Ρολς, ο οποίος παρότρυνε να σχεδιάσουμε την κοινωνία χωρίς να γνωρίζουμε τη θέση μας σε αυτήν, ώστε να τη σχεδιάσουμε όσο δικαιότερα γίνεται, και επέκρινε την έλλοψη της ατομικής επιτυχίας με υπήκοες ειδικές αντιπροβές, κυ-

πως, όπως η μείωση της ακραίας φτώχειας, ιδίως στον Τρίτο Κόσμο.

Στην παγκοσμιοποίηση βέβαια διευρύνθηκαν οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες εντός της Δύσης. Για να θυμηθούμε, από την πλευρά του γαλλικού σοσιαλισμού, τον Τορνί Πικετί, οι κοινωνικές ανισότητες κλονίζουν τις ευρωπαϊκές χώρες που μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στράφηκαν σε πολιτικές ριζικές αναδιοργανώσεις, με το κείμενο μοντέλο στη Δύση, τον σοσιαλισμό στην Ανατολή.

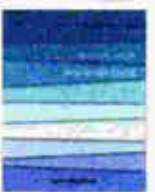
Η αλλαγή αυτή, σε συνδυασμό με άλλες συνθήκες παγκοσμιοποίησης, όπως η μαζική μετανάστευση, τροφοδοτεί τις τάσεις λαϊκισμού εις βάρος της δημοκρατίας, του φιλελευθερισμού και, τελικά, της ίδιας της εννομένης Ευρώπης. Γι' αυτό, κάθε σοβαρή συζήτηση για

τον φιλελευθερισμό, την παιδεία, Η αναγκαστική ελεύθερης βούλησης, συνεπώς και δικαιώματος ψήφου, προσεγγίζεται ότι ο πολίτης μορφοποιείται από την κοινωνία ή την πολιτεία, ώστε να διασφαλιστεί δικαιοσύνη και υποχρεώσεις επισφαλώς για τον ταυτό του και για τους άλλους. Απόδειξη, ο φιλελευθερισμός άνθησε στα έθνη που επένδυσαν αδιάσπαστα στην παιδεία ως μέσο απελευθέρωσης από την αμάθεια και ως ασυναγώνιστο μεγάλο κοινωνικό κίνημα που νορμηποιεί την πίστη των πολλών στις αξίες του. Πώς αλλιώς να πιστώσει κανείς σε ένα σύστημα, αν καταδικάζει τον ίδιο και τα παιδιά του σε ομοιοπαθία και διακρίσεις; Αν του στρεί την αυτοπεποίθηση και την αξιοπρέπεια, χωρίς τις οποίες το άτομο δεν είναι ελεύθερο.

αυτό, αφού οι έννοιες χρεωκοπούν από την κακή εφαρμογή τους. Το θίγει ο Χατζής (σελ. 13), απηχώντας τους Νάδρον Αιζέμολου και Τζέιμς Ρόμπινσον στο «Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη»: «Η φιλελεύθερη δημοκρατία κινδυνεύει περισσότερο από εκείνους που παριστάνουν ότι την αποδέχονται, ενώ υπονομεύουν τους θεσμούς της».

Οι αναγνώστες αυτού του βιβλίου πρέπει να είναι προσοχημασμένοι για τέτοιες άβολες αλήθειες εισορμένες με απλό τρόπο.

* Η Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Σύγχρονης Ιστορίας και Διεθνούς Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, γενική διεύθυντρια του Ινστιτούτου Δημοκρατίας «Κωνσταντίνος Καραμανλής».

Αριστέιδης Χατζής, «Φιλελευθερισμός», Εκδόσεις Παραδόξου, Αθήνα 2017, 111 σελ.